

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Кафедра Теорії і філософії права

С И Л А Б У С
навчальної дисципліни
«ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА»

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський) рівень
Ступінь вищої освіти – бакалавр
Галузь знань – 29 «Міжнародні відносини»
Спеціальність – 293 «Міжнародне право»
Освітня програма / спеціалізація – «Міжнародне право»
Статус дисципліни – обов'язкова
Рік набору – 2017

Викладач – Трихліб Крістіна Олексіївна
доцент кафедри Теорії і філософії права, кандидат юридичних наук, доцент

Силабус навчальної дисципліни «Теорія держави і права» для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 29 «Міжнародні відносини» спеціальності 293 «Міжнародне право» спеціалізації «Міжнародне право» міжнародно-правового факультету. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2020. 17 с.

Розробник

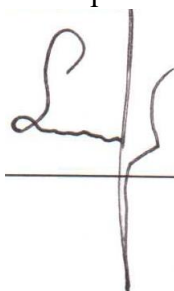
Трихліб Крістіна Олексіївна – доцент кафедри Теорії і філософії права, кандидат юридичних наук, доцент

Гарант освітньої програми

Комарова Тетяна В'ячеславівна – докторка юридичних наук, професорка

Затверджено на засіданні кафедри теорії держави і права
(протокол № 2 від 11 вересня 2017 р.)
(оновлено протокол № 9 від 23 червня 2020 р.)

Завідувач кафедри

Петришин Олександр Віталійович

Дані про викладача

Назва навчальної дисципліни	Теорія держави і права
Вид навчальної дисципліни	Обов'язкова
Викладач	Трихліб Крістіна Олексіївна, доцент кафедри Теорії і філософії права, кандидат юридичних наук, доцент
Контактний телефон	(057) – 704 – 92 – 72
E-mail	k.o.tryhlib@nlu.edu.ua
Консультації	Викладач перебуває на кафедрі відповідно до розробленого графіку індивідуальних консультацій. Вул. Пушкінська, 77, ауд. 38.
Онлайн консультації	Ідентифікатор конференції Zoom: 894 374 7455, код доступу: 093149

Анотація навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Теорія держави і права» має фундаментальний характер та охоплює узагальнені проблеми філософії права, теорії та історії держави і права, конституційного права, міжнародного та європейського права у їх порівняльно-правовому вимірі.

Теорія держави і права входить до складу нормативних юридичних дисциплін, що викладаються в обов'язковому порядку в усіх юридичних вищих навчальних закладах і факультетах, які здійснюють підготовку фахівців за спеціальністю «Міжнародне право». Вона є академічною навчальною дисципліною, першою сходинкою на шляху здобуття юридичної освіти, викладається, як правило, на першому році навчання. Теорія держави і права має методологічний й інтеграційний характер та спрямована на формування фахових компетентностей за спеціалізаціями в рамках узагальненого об'єкта – державно-правової дійсності. Її вивчення сприяє набуттю майбутніми фахівцями знань про загальні юридичні поняття та категорії, а також загальні закономірності виникнення, розвитку та функціонування права і держави.

Теорія держави і права як основоположна навчальна дисципліна безпосередньо впливає на формування професійних якостей майбутніх фахівців. Завдання теорії держави і права зумовлені її місцем в системі юридичних навчальних дисциплін та полягають у такому: по-перше, теорія держави і права озброює студентів знаннями найбільш загальних, основоположних закономірностей державно-правового життя суспільства; по-друге, вона закладає фундамент правової культури майбутніх фахівців, їх юридичного мислення; по-третє, дає студентам вихідні уявлення про основні державно-правові поняття і категорії, необхідні для ефективного вивчення галузевих та інших юридичних дисциплін.

Саме ці особливості і зумовили формування змісту навчального курсу «Теорія держави і права». Дана навчальна дисципліна викладається за певною системою, яку складають логічно та послідовно розташовані питання, що відтворюють основний зміст предмета науки. Модульну структуру викладання теорії держави і права складають такі частини – вступ до загальної теорії держави і права, нормативні засади права, дія права і право у сучасному світі.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни – сформувані предметні компетентності у сфері загальних знань про сутність, зміст та форми функціонування права і держави, а також основних умінь щодо використання понятійно-категоріального апарату юриспруденції в подальшій професійній діяльності.

Завдання:

- ознайомити студентів, які навчаються за напрямом «Міжнародне право», із найбільш важливими закономірностями виникнення та тенденціями розвитку права і держави, їх структурно-функціональними характеристиками, сформулювати загальнотеоретичні уявлення про державно-правову дійсність;
- сформулювати у студентів універсальний юридичний понятійно-категоріальний апарат, необхідний для подальшого вивчення галузевих юридичних дисциплін та майбутньої професійної діяльності;
- навчити студентів практичним навичкам інтерпретації і застосування норм і принципів національного й міжнародного права, аналізу нормативно-правових актів і міжнародних договорів, що виступає необхідною передумовою ефективного здійснення професійної діяльності фахівців у галузі національного, міжнародного і європейського права, а також у науковій діяльності.

Місце навчальної дисципліни у структурі освітньо-професійної програми.**Міждисциплінарні зв'язки**

Кореквізити: «Філософія», «Конституційне право», «Правничі системи сучасності».

Постреквізити: «Універсальні та регіональні системи захисту прав людини», «Цивільне право», «Кримінальне право», «Адміністративне право», «Міжнародне публічне право», «Право Європейського Союзу».

Мова навчання – українська.

Очікувані результати навчання здобувача вищої освіти

У результаті засвоєння навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен демонструвати такі **результати навчання**:

РН 1. Знати і розуміти предмет теорії держави і права як фундаментальної юридичної науки, її структуру та функції; вміти визначати загальні закономірності виникнення, розвитку та функціонування права і держави;

РН 2. Уміти визначати ознаки права як універсального соціального регулятора, розуміти його основні функції та цінність; знати основні теоретичні підходи до праворозуміння;

РН 3. Розуміти зміст і сутність державного суверенітету, співвідношення державного, народного та національного суверенітету; знати основні функції сучасної держави. Демонструвати здатність визначити правову форму держави шляхом встановлення форм державного правління, форми державного устрою та форми державного режиму;

РН 4. Здатність розрізняти джерела і форми права, вміти охарактеризувати основні види джерел права у різних правових сім'ях сучасності;

РН 5. Вміти виділяти структурні елементи системи права, розуміти сутність чинників і засад її побудови;

РН 6. Знати основні ознаки норм права та їх структуру, вміти класифікувати норми права за певними критеріями; здатність виділяти спеціалізовані норми права серед сукупності правових норм, розуміти їх природу та специфічні функції;

РН 7. Знати загальні, галузеві і міжгалузеві принципи права. Вміти проаналізувати їх зміст, а також співвідношення принципів і норм права;

РН 8. Вміти охарактеризувати види, способи, методи і типи правового регулювання суспільних відносин; знати поняття, ознаки і види правових відносин, розуміти їх зміст та склад;

РН 9. Розуміти поняття і ознаки юридично значущої поведінки і юридичної відповідальності, вміти охарактеризувати їх види; знати поняття правопорушення та його склад; вміти охарактеризувати види окремих правопорушень, а також особливості об'єктивного неправомірної поведінки і зловживання правом;

РН 10. Розуміти сутність процесу правозастосування, знати його стадії; демонструвати здатність кваліфіковано тлумачити нормативно-правові акти; визначати об'єкт та предмет тлумачення, види, стадії і способи тлумачення правових актів;

РН 11. Знати поняття, види прав людини, а також способи їх ефективного забезпечення й захисту на національному і міжнародному рівнях;

РН 12. Вміти охарактеризувати широке і вузьке розуміння принципу верховенства права та його необхідних елементів.

**Розклад занять з навчальної дисципліни
для студентів денної форми навчання***

Дата	Теми лекцій	Теми практичних занять	Теми самостійної роботи (доповіді або виконання практичних завдань)
	1. Загальна теорія держави і права як юридична наука		
	2. Соціальна генеза права		
	3. Визначення права	1. Загальна теорія держави і права як юридична наука <i>Основна література: 1, 2, 4, 5.</i>	Формування загальної теорії держави і права як науки
	4. Поняття та функції держави. Форма держави	2. Соціальна генеза права <i>Основна література: 1, 2, 5, 7, 8, 11, 12, 18, 20.</i>	Право vs мораль

* Особливості тематичної структури навчальної дисципліни для студентів заочної форми навчання визначаються робочою програмою навчальної дисципліни.

	5. Джерела права	3. Визначення права <i>Основна література: 1, 2, 6 – 13, 17 – 20, 24 – 26</i>	Сучасні концепції правового реалізму
	6. Система права	4. Поняття та функції держави. Форма держави <i>Основна література: 1, 2, 5, 19.</i>	Покажіть на прикладі членства України в міжнародних організаціях співвідношення державного суверенітету і окремих суверенних прав.
	7. Принципи і норми права	5. Джерела права <i>Основна література: 1, 3, 8, 9, 11, 12, 16.</i>	Судовий прецедент vs судова практика
	8. Правове регулювання суспільних відносин	6. Система права <i>Основна література: 1, 2, 5, 9.</i>	Концепції співвідношення міжнародного і національного права
	9. Правові відносини	7. Принципи і норми права <i>Основна література: 1, 7 – 9, 17 – 21, 25.</i>	Дайте характеристику принципу правової визначеності, спираючись на Рішення КСУ у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України пункту 7 частини другої статті 42 Закону України "Про«вищу освіту» від 20 грудня 2017 р. № 2-р/2017.
	10. Юридично значуща поведінка	8. Правове регулювання суспільних відносин <i>Основна література: 1, 2, 5.</i>	Специфіка і мета правового режиму воєнного стану.
	11. Юридична відповідальність	9. Правові відносини <i>Основна література: 1, 2.</i>	Чи можуть бути тварини суб'єктами права?
	12. Застосування норм права	10. Юридично значуща поведінка <i>Основна література: 1, 2, 5.</i>	Межі використання суб'єктивного права.

	13. Тлумачення в праві	11. Юридична відповідальність <i>Основна література: 1, 2, 5.</i>	Чому смертна кара як вид покарання суперечить вимогам Ради Європи? Порівняйте досвід країн Ради Європи і США з цього питання.
	14. Права людини	12. Застосування норм права <i>Основна література: 1, 2, 4, 5, 8.</i>	Наведіть приклади із судової практики (національної та/або міжнародної) застосування аналогії права і аналогії закону.
	15. Верховенство права	13. Тлумачення в праві <i>Основна література: 1, 2, 8, 18, 24.</i>	Обґрунтуйте, яким видом за обсягом результату є тлумачення КСУ ч. 1 ст. 58 Конституції України, здійснене ним у справі про зворотню дію в часі законів та інших нормативно-правових актів (рішення від 9 лютого 1999 р.).
		14. Права людини <i>Основна література: 1, 2, 5, 10, 17, 24.</i>	«Позитивна» дискримінація: мета і практичне втілення.
		15. Верховенство права <i>Основна література: 1 – 3, 5, 14, 15, 22 – 24.</i>	Розкрийте зміст та значущість вимог верховенства права, недотримання яких призвело до ухвалення ЄСПЛ рішень у справах <i>Олександр Волков проти України, Бурмич та інші проти України, Полях та інші проти України.</i>

Самостійна робота студентів

Самостійна робота студентів здійснюється у таких формах:

- підготовка до практичних занять, колоквіумів;
- виконання практичних завдань, самотестування;
- написання есе за вузькоспеціальною проблематикою;
- підготовка презентації на відповідну тему;
- підготовка доповіді та її представлення аудиторії на практичному занятті та/або

науковому гуртку з теорії права;

- участь у конкурсах студентських наукових робіт;
- проходження он-лайн курсів з теорії права;
- реферування, анотація рекомендованих літературних джерел;
- аналіз національного і міжнародного законодавства;
- ознайомлення з різними джерелами права та практикою їх застосування;
- огляд і аналіз судової практики національного, європейського і міжнародного

права;

- написання і ведення словників з навчальної дисципліни;
- складення кросвордів, схем та таблиць з теорії права;
- вирішення задач з відповідної теми навчальної дисципліни;
- підготовка до іспиту, згідно переліку питань, що розроблені кафедрою;
- виконання домашніх завдань;
- доопрацювання матеріалів лекції;
- робота в інформаційних мережах;
- створення портфоліо навчального курсу та його презентація;
- розробка кейсів;
- підготовка колекцій документів, матеріалів тощо;
- підготовка та публікація наукових статей, тез;
- інші здобутки, що підтверджені документально (грамоти, дипломи та ін.);

Інформаційне забезпечення навчальної дисципліни

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України [Текст] : прийнята на п'ятій сес. Верхов. Ради України 28 черв. 1996 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс] // Верхов. Рада України : офіц. веб-портал. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004
3. Хартія основних прав Європейського Союзу 2007 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524#Text
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, 2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

Навчально-методичні матеріали:

1. Програма навчальної дисципліни «Теорія держави і права»: галузь знань 29 «Міжнародні відносини», Спеціальність – 293 «Міжнародне право», освітньо-кваліфікаційний рівень перший (бакалаврський) / уклад. О. В. Петришин, К. О. Трихліб. – Х.: Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого, 2020. – 46 с.
2. Робоча програма навчальної дисципліни «Теорія держави і права» для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 29 «Міжнародні відносини» спеціальності 293 «Міжнародне право» спеціалізації «Міжнародне право» міжнародно-правового факультету. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2020. 34 с.
3. Методичні рекомендації щодо написання есе з навчальної дисципліни «Теорія права» URL: <http://77.244.44.2/materials/view.php?id=5206>
4. Методичні рекомендації з підготовки презентацій з навчального курсу «Теорія права» URL: <http://77.244.44.2/materials/view.php?id=5208>
5. Загальна теорія права / за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2020. – 568 с.
6. Теорія держави і права : посібник для підготовки до державних іспитів / за заг. ред. О. В. Петришина. – 3-є вид., доп. і змін. – Х. : Право, 2014. – 208 с.

7. Теорія держави і права у схемах і таблицях / за ред. О. В. Петришина. – Х. : Юрайт, 2012. – 256 с.
8. Загальна теорія права: підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. Київ: Ваіте, 2015. 392 с.
9. Загальна теорія держави і права : підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. ; за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. – Х. : Право, 2011. – 584 с.
10. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави / П. М. Рабінович. – Вид. 10-е, доп. – Львів : Край, 2008. – 224 с.
11. Теорія держави і права. Академічний курс / за ред. : О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко. – 2-е вид. пероб. та доп. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 688 с.
12. Теорія держави і права / за заг. ред. В. В. Копейчикова. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 368 с.
13. Бержель Ж.-Л. Общая теория права / Ж.-Л. Бержель ; пер. с фр. – М. : NOTA BENE, 2000. – 576 с.
14. Oxford dictionary of law. A Dictionary of Law. [Text] / ed. by Jonathan Law, Elizabeth A. Martin. – 7th Edition. – Oxford : Oxford University Press, Market House Books Ltd, 2009. – 602 p.

Література

Основна література:

1. Велика українська юридична енциклопедія: у 20-ти томах. Т. 3 : Загальна теорія права / редкол.: О. В. Петришин (голова) та ін. – Харків: Право, 2017.
2. Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. – Х. : Право, 2008. – Т. 1 : Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України / За заг. ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. – 728 с.
3. Правова доктрина України : у 5 т. – Х. : Право, 2013. – Т. 1 : Загальнотеоретична та історична юриспруденція / В. Я. Тацій, О. Д. Святоцький, С. І. Максимов та ін. ; за заг. ред. О. В. Петришина. – 976 с.
4. Циппеліус Р. Юридична методологія / Р. Циппеліус ; пер. з нім. – К : Реферат, 2004. – 176 с.
5. Проблеми теорії права та конституціоналізму у працях М. В. Цвіка ; відп. за вип. О. В. Петришин. – Х. : Право, 2010. – 272 с.
6. Fletcher George P. In Honour of «Ius et Lex». Some Thoughts on Speaking about Law [Text] / George P. Fletcher. – Warszawa : Ius et Lex» Foundation, 2001. – 19 p.
7. Харт Г.Л.А. Понятие права. / Перевод с английского; под общей редакцией Е. В. Афонасина и С. В. Моисеева. – СПб: Изд-во Санкт-Петербургского университета, 2007. – 302 с. (Hart H. L. A. The Concept of law. – Oxford: Oxford University Press, 1961. – 261 p. – (Clarendon Law Series)).
8. Р. Дворкин. Империя права / Пер. с англ. С. Моисеева; под науч. ред. С. Коваль, А. Павлова. – М.: Издательство Института Гайдара, 2020. – 592 с.
9. Ганс Кельзен. Чистое учение о праве. 2-е изд / пер. с нем. М.В. Антонова и С.В. Лёзова. – СПб.: ООО Издательский Дом «Алеф-Пресс», 2015. – 542 с.
10. Фінніс Дж. Природне право і природні права / Джон Фінніс; пров. з англ. В. П. Гайдамака та А. В. Паніхіной. – Москва: ІРІСЕН, Думка. – 554 с. (Серія «Право»), 2012.
11. Llewellyn, K. Some realism about realism / K. Llewellyn // Harvard Law Review. 1931. № 44. P. 1233 – 1241.
12. Holmes, O.W. The Path of the Law / O.W. Holmes // The essential Holmes: Selections from the letters, speeches, judicial opinions and other writings of Oliver Wendell Holmes, Jr. / ed. and with introduction by Richard A. Posner. Chicago; London: The University of Chicago press, 1992. P. 160 – 173.

13. Честнов И. Л. Постклассическая теория права: монография. Санкт-Петербург: Изд. Дом «Алеф-Пресс», 2012. 650 с.
14. Таманага Б. Верховенство права: історія, політика, теорія / Б. Таманага ; пер. з англ. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. – 208 с.
15. Доповідь Венеційської Комісії «Про верховенство права» [Електрон. ресурс] = (Venice Commission: Report on the rule of law) від 25 – 26 берез. 2011 р. // Council of Europe. – Режим доступу : [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)003rev-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)003rev-ukr)
16. Пархоменко Н. М. Джерела права: проблеми теорії та методології / Н. М. Пархоменко. – К. : Юрид. думка, 2008. – 326 с.
17. Дворкін Р. Серйозний погляд на права / пер. з англ. А. Фролкіна. Київ: Основи, 2000.
18. Радбрух Г. Філософія права / пер. з нім. Є. Причепія та В. Приходька. Київ: ТанDEM, 2006.
19. Ролз Дж. Теорія справедливості / пер. з англ. О. Мокровольського. Київ: Основи, 2001.
20. Фуллер Лон Л. Мораль права / пер. з англ. Н. Комарова. Київ: Сфера, 1999.
21. Козюбра М. І. Принципи права: методологічні підходи до розуміння природи та класифікації в умовах сучасних глобалізаційних трансформацій. Право України. 2017. № 11. С. 142 – 164.
22. Мірило правовладдя: Коментар. Глосарій. Rule of Law Checklist / Венеційська комісія Ради Європи. – К.: 2017. – 163 с.
23. Петришин О. Верховенство права в системі правового регулювання суспільних відносин // Право України. 2010. № 3. – С. 24 – 35.
24. Трихліб К. О. Гармонізація законодавства України і законодавства ЄС: наближення загальноправової термінології : монографія / К. О. Трихліб. – Х. : Право, 2015. – 224 с.
25. Радбрух Г. Законне неправо та надзаконне право ; пер. з нім. / Проблеми філософії права. 2004. Том II. – С. 83 – 94.
26. Lloyd, D. The idea of law / D. Lloyd. Middlesex, England: Penguin Books, 1991. 368 p.

Додаткова література:

1. Великий енциклопедичний юридичний словник [Текст] / за ред. Ю. С. Шемшученка. – К. : Юрид. думка, 2007. – 992 с.
2. Антологія української юридичної думки : в 10 т. – Т. 1 : Загальна теорія держави і права, філософія та енциклопедія права / Упоряд. Бабкін В. Д., Усенко І. Б., Пархоменко Н. М. ; за заг. ред. Шемшученка Ю. С. – К. : Юридична книга, 2002. – 568 с.
3. Сэндел М. Справедливость. Как поступать правильно? Москва: Манн, Иванов и Фербер, 2013. 352 с.
4. Хабермас Ю. Концепт человеческого достоинства и реалистическая утопия прав человека. Вопросы философии. 2012. № 2. С. 66–80. http://vphil.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=474
5. Хеффе О. Справедливость: философское введение. Москва, 2007. 191 с.
6. Ван Хук М. Право как коммуникация / пер. с англ. М.В. Антонова и А.В. Полякова. Санкт-Петербург : Изд. дом С.-Петерб. гос. ун-та, ООО «Унив. издат. консорциум», 2012. 288 с.
7. Шевчук С. В. Судова правотворчість : світовий досвід і перспективи в Україні : монографія. Київ : Реферат, 2007. 640 с.
8. Кросс Руперт. Прецедент в английском праве : пер. с англ. М. : Юрид. лит., 1985. – 239 с.

9. Kristina Trykhlіb. THE PRINCIPLE OF PROPORTIONALITY IN THE JURISPRUDENCE OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS / EU AND COMPARATIVE LAW ISSUES AND CHALLENGES SERIES (ECLIC 4). – ISSUE 4, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Law Osijek, Croatia. Editor in Chief: D. Duić, T. Petrašević. International Scientific Conference “EU 2020 – lessons from the past and solutions for the future“ in Osijek (Croatia), 10 – 11 September 2020, Conference book of proceedings. – 1360 p. – P. 128 – 154. DOI: <https://doi.org/10.25234/eclіc/11899>

10. Рабінович П. Верховенство права в інтерпретації Страсбурзького Суду та Конституційного Суду України // Вісн. Конституц. Суду України. 2006. № 1. – С. 37 – 46.

11. Щокін Ю. В. Міжнародно-правовий звичай: проблеми теорії і практики : монографія. Харків : Право, 2012. – 456 с.

12. Тодика Ю. Н. Толкование Конституции и законов Украины: Теория и практика. – Х.: Факт, 2003. – 328 с.

13. Akandji-Kombe J.-F. Positive obligations under the European Convention on Human Rights. A guide to the implementation of the European Convention on Human Rights. – Council of Europe: Human rights handbooks, 2007. – 68 p.

14. Г. Радбрух. П'ять хвилин філософії права [Електронний ресурс] // <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/9050/10-Radbruch.pdf?sequence=1>

15. International Human Rights Law / Edited by D. Moeckli, S. Shah, S. Sivakumaran, D. Harris. – Oxford: Oxford University Press, 2010. – 720 p.

16. Pound, R. Social control through law / R. Pound. New Haven: Yale Univ. Press; Oxford Univ. Press, 1942. 138 p.

17. Pound, R. Law and morals / R. Pound. Chapel Hill: The Univ. of North Carolina Press; London: Humphrey Milford, Oxford Univ. Press, 1926. 144 p.

18. TRYKHLIB, Kristina. Law-Making Activity in the Case Law of the Constitutional Court of Ukraine. International and Comparative Law Review, 2019, vol. 19, no. 2, pp. 27–75. DOI: 10.2478/iclr-2019-0014.

19. Starmer K. European Human Rights Law. – London: Legal Action Group, 1999. – 960 p.

20. Дженіс, М. Європейське право у галузі прав людини: джерела і практика застосування. Пер. з англ. / М. Дженіс, Р. Кей та Е. Бредлі. – К.: АртЕк, 1997. – 624 с.

21. Головатий С. Верховенство права : монографія : у 3 кн. – К. : Фенікс, 2006.

22. Берман, Г. Дж. Западная традиция права: эпоха формирования: пер. с англ. – М. : Изд-во МГУ: Инфра-М – Норма, 1998.

23. Давид Р. Основные правовые системы современности / Р. Давид, К. Жоффре-Спинози ; пер. с фр. В. А. Туманова. – М. : Междунар. отношения, 1998.

24. Алекси Р. Понятие и действительность права (ответ юридическому позитивизму) / пер. с нем. А. Н. Лаптева, Ф. Кальшойера. М.: Инфотропик Медиа. 2011. 192 с.

25. Barak A. Proportionality. Constitutional Rights and their Limitations. Cambridge University Press, 2012. 638 p.

26. Raz J. The Authority of Law: Essays on Law and Morality. Oxford University Press, 2009. 356 p.

27. Шевчук С. В. Концепція позитивних обов'язків держави у практиці Європейського суду з прав людини [Текст] / С. В. Шевчук // Право України. – 2010. – № 2. – С. 55 – 64.

Интернет-ресурси:

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws> – Офіційний вебпортал парламенту України (Законодавство України)

<https://www.kmu.gov.ua/> – Єдиний вебпортал органів виконавчої влади України

<http://www.ccu.gov.ua/> – Офіційний вебсайт Конституційного Суду України

https://supreme.court.gov.ua/supreme/gromadyanam/perelik_sprav/ – Офіційний вебсайт

Верховного Суду України

<http://www.apnu.kharkiv.org/> – Офіційний вебсайт Національної академії правових наук України

<http://www.twirpx.com/files/law/tgp/> – Сайт для пошуку і завантаження наукової юридичної літератури

<http://nbuv.gov.ua/> – Офіційна сторінка Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського

<https://dspace.nlu.edu.ua/> – Електронний архів – Репозитарій Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

<https://ukraine.un.org/uk> – Офіційна сторінка ООН в Україні

<https://www.ombudsman.gov.ua/> – Офіційна сторінка Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини

<http://europa.eu> – Офіційна сторінка Європейського Союзу

<http://www.euractiv.com> – медіа портал Європейського Союзу

<http://www.curia.europa.eu> – офіційна сторінка Суду справедливості Європейського Союзу

<http://www.ombudsman.europa.eu/start.faces> – офіційна сторінка Європейського Омбудсмана

<http://eur-lex.europa.eu/homepage.html> – пошукова система нормативних актів ЄС

<https://www.coe.int/uk/web/kyiv/home/> – Офіційна сторінка Офісу Ради Європи в Україні

<https://reustr.court.gov.ua/> – Єдиний державний реєстр судових рішень України

<https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=applicants/ukr&c> – Офіційний сайт Європейського суду з прав людини

[https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22documentcollectionid2%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22]}) – Офіційний сайт практики Європейського суду з прав людини

<https://minjust.gov.ua/acquis-communautaire> – акти *acquis* ЄС, перекладені на українську мову

<https://pulse.eu-ua.org> – прогрес виконання Угоди про асоціацію

<https://www.loc.gov/> – бібліотека Конгресу США

СЕНМК

Стандартизований електронний навчально-методичний комплекс кафедри Теорії і філософії права. URL:

http://library.nlu.edu.ua/index.php?option=com_k2&view=itemlist&task=category&id=97:kafedra-teorii-i-filosofii-prava&Itemid=151

Матеріально-технічне забезпечення навчальної дисципліни

Відкритий доступ до он-лайн ресурсів Oxford University Press, до Інформаційно-правових систем ЛІГА:ЗАКОН (Система ГРАНД та Система аналізу судових рішень VERDICTUM).

Доступ можливий у залі правової інформації Навчально-бібліотечного комплексу (вул. Пушкінська 84-А, 3 поверх).

Вимоги викладача

Студенти *повинні*: регулярно відвідувати практичні заняття; давати повну й аргументовану відповідь на поставлені питання; обґрунтувати власну точку зору з тієї чи іншої проблематики; переконливо наводити аргументи і контраргументи при розв'язанні завдань; аналізувати різні джерела права, зокрема, норми національного і міжнародного права, здійснювати порівняльний аналіз судової й правозастосовної практики; своєчасно, самостійно, повно та якісно виконувати письмові практичні завдання, індивідуальні і

контрольні роботи. Практичні заняття, пропущені з поважних причин, мають бути вчасно відпрацьовані під час індивідуальної консультації з викладачем.

Студентам *рекомендується*: систематично та активно працювати на лекційних і практичних заняттях; критично аналізувати різні джерела інформації; брати участь у наукових конференціях, конкурсах наукових робіт, роботі наукового гуртка теорії держави і права, написанні наукових статей та тез; проходити додаткові он-лайн курси з теорії держави і права, брати участь в обговоренні дискусійних питань та розробці кейсів, повною мірою долучатися до активних форм навчання, використовувати різноманітні джерела з альтернативними поглядами на ті чи інші питання задля формування продуктивної дискусії та різнобічного вивчення окремих питань теорії держави і права.

Викладач *бере до уваги* інші навчальні та наукові здобутки студента, що підтверджені документально (грамоти, дипломи, сертифікати тощо).

Обов'язковою вимогою є дотримання студентами норм «Кодексу академічної етики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого» (https://nlu.edu.ua/files/norm_doc/kodeks_academichnoyi_etyky.pdf).

Викладач звертає особливу увагу на дотримання норм академічної поведінки і на дотримання політики недопущення плагіату. У разі виявлення ознак порушення правил щодо недопущення плагіату або самостійності написання роботи може бути прийняте рішення про анулювання оцінки за роботу.

Контрольні заходи результатів навчання

Оцінювання результатів засвоєння навчальної дисципліни «Теорія держави і права» передбачає проведення поточного та підсумкового контролю і здійснюється на основі накопичувальної бально-рейтингової системи.

Поточний контроль знань студентів включає:

1) Усне, письмове або експрес-опитування, виконання тестових, розв'язання практичних завдань або задач з тематики практичного/семінарського заняття, підготовка доповіді тощо. Робота на практичних заняттях оцінюється від 0 до 7 балів за семибальною шкалою, де, відповідно, 7 балів дорівнює оцінці «відмінно», 6 балів дорівнює оцінці «дуже добре», 5 балів – «добре», 4 бали – «задовільно», 3 бали – «достатньо», 0 – 2 бали – «незадовільно». Загальний бал, що отримується студентом за результатами практичних занять за кожен окремий модуль визначається як середній отриманий результат. Бали за всі три модулі сумуються та включаються до підсумкової оцінки знань. Таким чином, в цілому за три модулі студент може отримати від 0 до 21 балу.

2) Підсумкова контрольна робота. Виконання підсумкової контрольної роботи проводиться, як правило, у двох формах: формі тестування і формі розв'язання задач. Підсумкова контрольна робота оцінюється від 0 до 7 балів за шкалою, індивідуально розробленою викладачем, залежно від кількості і виду завдань (тести, задачі та ін.), що можуть варіюватися. Викладач зобов'язаний заздалегідь повідомити та ознайомити студентів перед контрольною роботою із відповідною системою та критеріями оцінювання.

Протягом семестру студенти виконують завдання для **самостійної роботи** (аналіз національного і міжнародного законодавства, вивчення й аналіз судової практики вітчизняного, європейського і міжнародного права, написання есе за вузькоспеціальною проблематикою, підготовка презентації на відповідну тему, складення кросвордів, схем та таблиць з теорії права, вирішення задач, доопрацювання матеріалів лекції, робота в інформаційних мережах, підготовка та публікація наукових статей, тез тощо). Робота є індивідуальною та самостійною, а, отже, співавторство студентів та інші форми надання допомоги один одному не допускаються. При виконанні самостійної роботи студент

зобов'язаний дотримуватися правил щодо академічної доброчесності, зокрема, недопущення плагіату. За самостійну роботу студент може отримати від 0 до 12 балів. Індивідуальна робота студентів, як правило, виконується у двох формах: написання есе і підготовки презентації на визначену тему. Есе і презентації оцінюються окремо від 0 до 6 балів за шкалою: 6 балів – «відмінно», 5 балів – «добре», 3 – 4 бали – «задовільно/достатньо», 0 – 2 бали – «незадовільно». Темі есе і презентацій встановлюються індивідуально для кожного студента та постійно оновлюються. Викладач зобов'язаний заздалегідь ознайомити студентів із відповідними темами індивідуальної роботи.

Формою *підсумкового контролю* знань студентів з дисципліни є іспит. Максимальна кількість балів, яку студент може отримати за іспит, становить 60 балів. Іспит складається в усній формі за білетами до іспиту. Мінімальна оцінка результатів поточного контролю і самостійної роботи, за якої студент допускається до іспиту, становить 20 балів.

Розподіл балів між формами організації освітнього процесу і видами контрольних заходів дисципліни «Теорія держави і права»

Поточний контроль				Самостійна робота студентів	Підсумковий контроль Іспит	Підсумкова оцінка знань
Практичні заняття						
Модуль № 1	Модуль № 2	Модуль № 3	Підсумкова контрольна робота			
max 7	max 7	max 7	max 7	max 12	max 60	max 100

Практичні заняття	Підсумкова контрольна робота	Самостійна робота	Підсумковий тест (іспит)	Сума
0 – 21	0 – 7	0 – 12	0 – 60	0 – 100

Приклад для іспиту

Поточний контроль (практичні заняття, підсумкова контрольна робота, самостійна робота)	Підсумковий контроль – Іспит	Сума
0 – 40	60	100

Критерії оцінювання з дисципліни «Теорія держави і права»

Загальними критеріями оцінювання рівня знань і умінь студентів є:

а) правильність, повнота, глибина, системність і ґрунтовність відповіді на питання;

- б) уміння обґрунтувати свою точку зору, повнота і переконливість наведених доводів;
- в) використання основної і додаткової літератури;
- г) посилання на норми національного та міжнародного права, а також на судову і правозастосовну практику.

Основні критерії оцінки есе:

- дотримання формальних вимог (обсяг – 1 – 1,5 стор. друкованого тексту формату А4. Формальні вимоги: шрифт Times New Roman, кегель 14, міжрядковий інтервал – 1,5 см., відступ – 1,25 см, всі поля (верхнє, нижнє, лїве, праве) по 2 см.);
- самостійність та творчий підхід при розкритті теми;
- рівень належного і переконливого обґрунтування (на фахових прикладах) думки автора;
- послідовність правової аргументації власної позиції, її повнота, представлення можливих контраргументів та різних підходів до аналізу питання.

Основні критерії оцінювання презентації:

- дотримання формальних вимог (обсяг –10 – 12 слайдів);
- творчий підхід (використання в роботі кросвордів, ребусів, таблиць, діаграм, аудіо- та відео файлів тощо);
- авторський внесок та додана вартість розробленої презентації, новизна;
- належний рівень самостійного узагальнення та аналізу фахової правової літератури, в тому числі вітчизняного і міжнародного досвіду, судової практики і статистичних даних (в залежності від теми);
- повнота та всебічність аналізу, послідовність і цілісність викладеного матеріалу, належний рівень обґрунтування авторської позиції.

Критерії оцінювання практичних завдань та/або задач:

- рівень критичного мислення й ґрунтового аналізу різних наукових джерел (правової доктрини) і прикладних, практичних матеріалів (законодавства, національної і міжнародної правозастосовної судової практики тощо);
- рівень дослідження емпіричних даних;
- рівень системного загальнотеоретичного і практичного, зокрема, й порівняльно-правового аналізу поставленого питання;
- правильність, точність і повнота відповіді на поставлені питання, їх всебічна аргументація (із посиланням на конкретні приклади);
- належний рівень переконливого та всебічного обґрунтування власних висновків.

Вид контролю	Кількість балів	Критерії (за кожною з оцінок)
Поточний контроль на практичному	Мах 7	Відмінне засвоєння навчального матеріалу з теми, можливі незначні несуттєві неточності
	6	Дуже добре засвоєння матеріалу з теми, але є деякі суттєві неточності

занятті (за модуль)	5	Добре засвоєння матеріалу з теми, але є певна кількість значних помилок
	4	Задовільний рівень засвоєння матеріалу, значна кількість помилок та/або прогалин
	3	Мінімальні результати, достатні для отримання позитивної оцінки
	Min 0 – 2	Незадовільний рівень засвоєння матеріалу
Оцінка самостійної роботи студента	Max 6 (x2 = 12)	Глибоке знання проблем, пов'язаних із темою дослідження, вміння самостійно й творчо мислити, знаходити, узагальнювати, аналізувати матеріал, робити самостійні теоретичні та практичні висновки.
	5	У роботі розкрито основні положення теми, але є деякі неточності у викладенні матеріалу, теоретичні поняття недостатньо підкріплено фактичними даними.
	4	Основні положення теми розкрито, але деякі питання висвітлено неповно. Студент добре володіє матеріалом, але відсутня творчість та самостійність у дослідженні.
	3	Основні теоретичні питання висвітлено поверхнево, немає висновків або висновки не мають самостійного характеру; студент слабо володіє матеріалом.
	Min 0 – 2	Основні положення теми висвітлено поверхнево, з великою кількістю помилок; немає висновків; студент не володіє матеріалом роботи.
Іспит	Max 60	1. Всебічне, систематичне і глибоке знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, у тому числі орієнтація в основних наукових доктринах та концепціях дисципліни. 2. Засвоєння основної та додаткової літератури, рекомендованої кафедрою. 3. Здатність до самостійного поповнення знань з дисципліни та використання отриманих знань у практичній роботі.
	55	1. Повне знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни. 2. Засвоєння основної літератури та знайомство з додатковою літературою, рекомендованою кафедрою. 3. Здатність до самостійного поповнення знань з дисципліни, розуміння їх значення для практичної роботи.
	50	1. Достатньо повне знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, за відсутності у відповіді суттєвих неточностей. 2. Засвоєння основної літератури, рекомендованої кафедрою. 3. Здатність до самостійного поповнення знань з дисципліни, розуміння їх значення для практичної роботи.
	45	1. Знання основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої роботи за професією. 2. Засвоєння основної літератури, рекомендованої кафедрою.

		3. Помилки та суттєві неточності у відповіді на іспиті за наявності знань для їх самостійного усунення або за допомогою викладача.
	40	1. Знання основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої роботи за професією. 2. Ознайомлення з основною літературою, рекомендованою кафедрою. 3. Помилки у відповіді на іспиті за наявності знань для усунення найсуттєвіших помилок за допомогою викладача.
	35	1. Прогалини в знаннях з певних частин основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни. 2. Наявність помилок у відповіді на іспиті.
	Min 0	1. Відсутність знань значної частини основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни. 2. Неможливість продовжити навчання або здійснювати професійну діяльність без проходження повторного курсу з цієї дисципліни.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни «Теорія держави і права» виставляється в залікову книжку відповідно до такої шкали:

Оцінка за шкалою ECTS	Визначення	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за 100- бальною шкалою, що використовується в НЮУ
A	Відмінно – відмінне виконання, лише з незначною кількістю помилок	5	90 – 100
B	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками	4	80 – 89
C	Добре – у цілому правильна робота з певною кількістю незначних помилок		75 – 79
D	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків	3	70 – 74
E	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії		60 – 69
FX	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як перескладати	2	35 – 59
F	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота, обов'язковий повторний курс		0 – 34